

Kieli ja tunteet: Kieliin ja kielikokemuksiin liittyvät tunteet ja niiden vaikutus kielenkäyttöön

Järjestäjät: Jaana Kolu (Itä-Suomen yliopisto) ja Susanna Hakulinen Bernard (Tampereen yliopisto)

Ruotsinkielisyyttä kuvaava affektiivinen kirjoittelu Joensuussa ilmestyneessä Karjalatar-lehdessä 1870- ja 1880-luvuilla

Melina Bister (Itä-Suomen yliopisto)

Esitelmäni liittyy laajempaan tutkimusaiheeseen Joensuun seudun ruotsinkielisyydestä 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alkupuolella. Kun kaupunki perustettiin 1848, hallintokieli autonomisessa Suomessa oli yleensä ruotsi. Osa nuoren kaupungin sivistyneistöstä oli jo koulutustaustansa takia ruotsinkielistä tai kaksikielistä (ruotsi ja suomi). Nationalismin yleisen nousun myötä suomenmieliset aatteet vahvistuivat myös Joensuun seudulla, ja ruotsinkielisen sivistyneistön kielenvaihto ruotsista suomeen noudatti täällä samaa kehityskulkua kuin muuallakin Suomessa. Kuitenkin esim. Joensuun yksityinen tyttökoulu (Privata fruntimmersskolan i Joensuu) toimi perustamisestaan vuonna 1865 vuoteen 1881 asti ruotsinkielisenä. Vaikka sivistyneistö Joensuun seudulla oli varsin suomenmielistä, sen asenne ruotsin kieltä kohtaan vaikuttaa olleen suvaitseva ja käytännöllinen. Läheskään kaikki eivät toteuttaneet systemaattista kielenvaihtoa. Suomea sivistyneistö on oletettavasti käyttänyt päivittäin kaupungin suomenkielisen enemmistön kanssa.

Esitelmässäni kuvaan joensuulaisen Karjalatar-lehden affektiivista tapaa kirjoittaa ruotsin kielen käytöstä seudulla. Karjalatar-lehti perustettiin vuonna 1873 nimenomaan fennomaanisen ideologian ympärille ja se seurasi tarkasti myös muiden fennomaanisten lehtien, erityisesti Uuden Suomettaren, kirjoittelua.

Fennomaaniseen ideologiaan kuului suomen kielen aseman vahvistaminen, mutta myös esim. sivistyneistön suomenkielistäminen, joka toki toteutuikin hiljalleen, osittain suomenkielisten kansanosien koulutustason nousemisen, osittain ruotsinkielisen sivistyneistön suoran kielenvaihdon kautta. Karjalatar keskittyikin 1870-luvulla puhumaan kielenvaihdon puolesta.

Tarkoitukseni on analysoida tarkemmin sellaisia tekstejä, joissa otetaan kantaa nimenomaan ruotsin kielen käyttöön seurustelukielenä sekä esim. naisten ruotsin kielen käyttöön. Materiaalini koostuu Kansalliskirjaston digiarkiston Karjalatar-lehdistä. Karjalattaren teksteissä toistuu syyllistävä sävy, joka kohdistuu erityisesti ruotsia käyttäviin naisiin. Ruotsin kielen käyttöön liitetään negatiivisia piirteitä, kuten laiskuus ja epäisänmaallisuus.

Lähteet

Bister, M. (arvioitavana). Den fennomanska kritiken mot svenskan i Joensuu på 1870-talet och i början av 1880-talet – en språksociologisk analys av tidningstexter och brev. *Folkmålsstudier*.

Kieli, trauma ja identiteetti – neksusanalyysi kahden sotalapsen kielellisistä elämäkerroista

Eeva Förbom (Åbo Akademi)

Vuosina 1939–1945 noin 70 000–80 000 suomalaista lasta lähetettiin Ruotsiin sotaa pakoona. Paluu Suomeen oli monelle sotalapselle traumaattinen. (Ks. esim. Kavén 2010.) Sotalasten kotiinpaluun ja sitä seuranneen elämän kielellisiä ulottuvuuksia koskeva tutkimus on toistaiseksi vähäistä.

Esitelmässäni tarkastelen yhden suomenkielisen ja yhden suomenruotsalaisen sotalapsen kielellisiä elämäkertoja neksusanalyyttisen linssin läpi (Scollon & Scollon 2004). Tavoitteenani on valottaa kielen, trauman ja identiteetin välistä suhdetta. Esitelmässäni käyn läpi, miten kielellinen ilmaisu ja identiteetti muotoutuvat henkilökohtaisten kokemusten ja yhteiskunnallisten rakenteiden leikkauspisteessä.

Olen rakentanut kielelliset elämäkerrat syvähaastattelemalla entisiä sotalapsia ja kartoittamalla aineiston aikaskaalat. Analyysissä kielenkäyttö nähdään sosiaalisena toimintana – ja neksuksena – suhteessa diskursseihin (esim. kieli- ja lapsikäsitteet), sotalasten elämänhistoriaan (esim. erokokemukset ja kiintymys) sekä vuorovaikutusjärjestykseen (esim. poliittiset vs. yksilölliset päätökset). Zoomaamalla mikro- ja makrotasojen välillä tehdään näkyväksi, kuinka yksilöllinen kielellinen toiminta ja laajemmat yhteiskunnalliset diskurssit kietoutuvat yhteen.

Analyysissä kieli näyttäytyy sekä trauman lähteenä että paranemisen välineenä, samoin kuin trauman kantajana ja ilmaisijana – vielä 80 vuotta sotien jälkeenkin. Elämäkerrat osoittavat, miten kielen menetys, kielen vaihtuminen ja kielelliset kokemukset vaikuttavat minäkuvaan ja elämänvalintoihin. Analyysi tuo lisäymmärrystä kielen ja identiteetin tutkimukseen, mutta myös laajempaan keskusteluun historiallisesta oikeudenmukaisuudesta, lasten oikeudesta omaan kieleensä sekä siitä, kuinka tärkeää on kuunnella heidän kertomuksiaan.

Lähteet

Kavén, P. (2010). *Humanitaarisuuden varjossa – Poliittiset tekijät lastensiiroissa Ruotsin sotiemme aikana ja niiden jälkeen*. Doktorsavhandling i historia. Helsingfors universitet.

Scollon, R. & Wong Scollon, S. (2004). *Nexus analysis. Discourse and the emerging internet*. London: Routledge.

Syntaktisia vaikuttimia affektin taustalla

Oona Helistö (Tampereen yliopisto)

Kielellisellä affektilla voidaan osoittaa suhtautumista tai asennoitumista puheenaiheeseen tai puhekumppaniin (VISK § 1707). Affektin rakentumista on mahdollista tarkastella esimerkiksi käyttämällä systeemis-funktionaalisen kieliteorian alaan kuuluvaa suhtautumisen teoriaa (appraisal theory), jonka yksi alakategoria on affekti (Martin & White 2005: 46). Suhtautumisen teorian lisäksi systeemis-funktionaalinen kieliteoria tarjoaa analyysivälineeksi muun muassa mood-elementit, jotka käytännössä tarkoittavat lauseen prosessin realisoitumista subjektin ja finiittiverbin kautta (Halliday & Matthiessen 2014: 4.2; Tieteen termipankki). Subjektia ja finiittiverbiä tarkastelemalla päästään lausekkeen syntaksin analyysiin, jolloin voidaan havainnoida, kuka tai mikä lausekkeissa rakentuu toimijaksi ja millaista toimintaa subjektin liittyy. Väitöskirjatutkimuksessani yhdistän affektin sekä syntaksin analysoimisen mood-elementtien innoittamana. Tarkastelen affektista suhtautumista kirjesensuuriin suomalaisissa sota-ajan kirjeissä. Kirjeissä sensuuria käsittelevistä puhefunktioista analysoin erityisesti lausekkeiden syntaktista rakentumista. Aineistossani tietyt affektin ilmiöt (esim. kirjesensuurin ja sensoreiden vähättely tai kokemus, että ”nyt sensuurin aikana ei voi paljon kirjoitella”) näyttävät linkittyvän lausekkeiden syntaktiseen rakenteeseen, jonka myös monet aiemmat suomen kielen tutkimukset ovat havainneet (kts. esim. Yli- Vakkuri 1986; Hakulinen 2008; Visapää 2013; Forsberg 2019).

Analyysini perusteella kirjesensuurista ja sensoreista rakentuu kielellisesti vaikeasti hahmotettava mutta kykenevä konkreettinen toimija, kun taas kirjeiden kirjoittaja kielellistyy tuntevaksi ja ajattelevaksi mutta toisinaan kyvyttömäksi sekä rajoitetuksi toimijaksi kirjesensuuria käsittelevissä puhefunktioissa. Tämä näkyy siinä, että sensuroimista toimintana kuvataan lausekekonstruktioin, joissa käytetään passiivimuotoisia verbejä. Kirjesensuuriin liittyy myös hyvin paljon nollapersoonaisia sekä nolla-anaforisia konstruktioita. Kirjesensuurin ollessa subjekti finiittiverbit ovat useimmiten konkreettisia ja polaarisuuden näkökulmasta positiivisia (tekee vs. ei tee). Kirjesensuurista sekä sensoreista kielellistyy kirjeisiin epämääräinen ja vieras toimija muun muassa affektisen monikon ja partitiivin seurauksena. Kirjeen kirjoittajan, toisin sanoen yksikön ensimmäisen persoonan (minä) ollessa subjekti puolestaan finiittiverbit ovat useammin mentaalisia ja polaarisuuden tasolla negatiivisia (en tiedä, en uskalla).

Esitelmässäni tarkastelen affektin rakentumista lausekkeiden subjektin ja finiittiverbin näkökulmasta. Lisäksi pohdin affektisen suhtautumisen sekä syntaktisen lauseopin välistä dynaamista kahdensuuntaista vaikutussuhdetta.

Lähteet

Forsberg, H. (2019). Paheksuntaimperatiivi - Affektinen lausekonstruktio. *Virittäjä*, 123(1), 4–43. <https://doi.org/10.23982/vir.59164>.

Hakulinen, A. (2008). Anaforinen nolla: kieliooppia ja affekteja. *Virittäjä*, 112(2), 162–185. <https://doi.org/10.23982/vir.40659>.

Halliday, M. A. K. & Matthiessen, C. M. I. M. (2014) [2004]. *Halliday's Introduction to Functional Grammar*. London: Routledge.

Martin, J. R. & White, P. R. R. (2005). *Language of Evaluation. Appraisal in English*. New York: Palgrave Macmillan.

Tieteen termipankki: prosessi, kielitiede. [https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:prosessi_\(systeemis-funktionaalinen_teoria\)](https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:prosessi_(systeemis-funktionaalinen_teoria)).

Visapää, L. (2013). Itsenäiset infinitiivit affektin ja empatian konstruktioina. *Virittäjä*, 117(4), 524–50. <https://journal.fi/virittaja/article/view/9465>. (5.2.2026).

VISK = Hakulinen, A., Vilkkumäki, M., Korhonen, R., Koivisto, V., Heinonen, T. R. & Alho, I. (2004). Iso suomen kieliooppi. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos. <https://kaino.kotus.fi/visk/etusivu.php>. (7.1.2026).

Yli-Vakkuri, V. (1986). Suomen kieliopillisten muotojen toissijainen käyttö. Turku: Turun yliopisto.

När språket väcker skam: Språkliga affekter i det tvåspråkiga Finland

M. Kwiatkowski, A. Henning & J. Stenberg-Sirén (Svenska social- och kommunalhögskolan, Helsingfors universitet)

Språksskam kan förstås som en komplex affektiv erfarenhet som omfattar känslor av genans och självförebärande attityder i förhållande till det egna sättet att tala. I denna studie betraktas språksskam som en del av *språklig erfarenhet* (*Spracherleben*; Busch, 2017), som fokuserar på den kroppsliga och emotionella

dimensionen av språkanvändning. Språkskam kan därmed yttra sig som en fysisk känsla av obehag eller en emotionell reaktion på att inte leva upp till språkliga normer, ideal eller förväntningar i ett samhälle (Demmerling & Landweer, 2007).

Studien undersöker hur språkskam tar sig uttryck bland talare i en språkminoritet i ett tvåspråkigt land, med fokus på svenskspråkiga ungdomar i Finland. Materialet består av uppsatser från studentexamensprovet i svenska som modersmål år 2022, där eleverna fick i uppgift att reflektera över språkets roll i samhället, flerspråkighet och språkkunskapernas betydelse. Många beskrev sin egen uppväxt och språkliga vardag.

Resultaten visar att upplevelser av språkskam varierar beroende på regionens språkförhållanden. I svenskspråkiga och tvåspråkiga områden handlar skammen ofta om bristande kunskaper i majoritetsspråket finska, medan ungdomar på orter med en mycket liten svensk minoritet ("språköar") uttrycker känslor av att vara avvikande som svenskspråkig. Tvåspråkiga ungdomar beskriver i sin tur erfarenheter av att som tvåspråkig inte passa in i enspråkiga miljöer. Samtidigt framträder en specifik typ av språkskam som är knuten till själva minoritetspositionen: skammen över att tillhöra en grupp som bemöts med negativa attityder, stereotypier eller trakasserier.

Orsakerna till denna skam är mångfacetterade: skammen kan vara inlärd, exempelvis genom uppmaningar att undvika svenska på platser där det tros kunna medföra trakasserande bemötanden, eller grunda sig i faktiska erfarenheter av diskriminering. I skolkontexten beskrivs skam kopplad till osäkerhet inför att använda finska och rädslan för att säga fel i vardagliga situationer.

Studien belyser den socioemotionella dimensionen av språkbruk i minoritetssammanhang och understryker behovet av att uppmärksamma språkskam som en central affektiv faktor för språkidentitet och språkinläring.

Referenser

Busch, B. (2017). Expanding the Notion of the Linguistic Repertoire: On the Concept of *Spracherleben* — The Lived Experience of Language. *Applied Linguistics*, 38(3), 340–358.

Demmerling, C. and H. Landweer 2007. Philosophie der Gefühle. Von Achtung bis Zorn. J. B. Metzler.

Minoritetsspråkstalarnas emotioner kring minoritets- och majoritetsspråk i Sverige

Jaana Kolu (Östra Finlands universitet) & Susanna Hakulinen Bernard (Tammerfors universitet)

I samband med tillägnandet av första språket, byggs det samtidigt upp känslomässiga band och konnotationer förknippade med detta språk hos individen. Dessa affekter är ofta socialt och kulturellt delade i den språkgemenskap och den sociala grupp där barnet växer upp. Språktillägnandet sker parallellt med den övergripande kognitiva, sociala, psykologiska och emotionella utvecklingen. Det första språket fungerar ofta som individens känslspråk på vilket hen vanligen upplever ha lättast att uttrycka sina känslor.

När det gäller ett andraspråk och ett främmande språk, väcks individers emotioner gentemot det oftast av de erfarenheter och associationer som uppstår i och med att individen lär sig detta språk och utifrån det bemötande hen får av omgivningen när hen använder språket (jfr Pavlenko 2005). De affekter som uppstår hos individen av erfarenheter av språkinläring och användning kan vara avgörande för om individen vill fortsätta att lära sig och använda detta språk.

Materialet som ligger till grund för studien består av över hundra språkliga biografier som samlats in genom semistrukturerade intervjuer i olika delar av Sverige (2022–2025). I intervjuerna har studiedeltagarna, dvs. sverigefinnar, finlandssvenskar och tornedalingar, inte tillfrågats om känslor gentemot olika språk, utan dessa affekter har uttryckts till exempel i samband med frågan kring minnen och erfarenheter av användningen av minoritetsspråket eller inläringen av svenskan i Sverige. Den äldsta av de intervjuade som hade flyttat till från Finland till Sverige som barn med sina familjer på 1950- och 1960-talet rapporterade till exempel om skamkänslor både för sina egna och för sina föräldrars bristande kunskaper i svenska. Detta kunde leda till att barnet blev mutist under ett helt år i skolan. Äldre tornedalingar uppgav att de inte fick använda sitt första språk i skolan, något som också skapade skamkänslor för sitt minoritetsspråk. Enligt dem kunde detta förbud också vara ett hinder för inläring av svenska. Även andra generationens sverigefinnar har fått kommentarer om att de talar svenska med ”finsk brytning”, vilket har kunnat leda till att de för en lång tid slutat använda finska.

Referenser

- Brännmark, T., & Toropainen, O. (2025). Emotions towards two national minority languages in Sweden: Insights from language heritage communities. *European Journal of Applied Linguistics*, 13(1), 92–118.
- Busch, B. (2012). The linguistic repertoire revisited. *Applied Linguistics* 33(5), 503–23.
- Busch, B. (2018). The language portrait in multilingualism research: Theoretical and methodological considerations. *Working Papers in Urban Language & Literacies* 236, 2–13.

- Busch, B. (2017). Expanding the Notion of the Linguistic Repertoire: On the Concept of *Spracherleben*—The Lived Experience of Language. *Applied Linguistics* 38(3), 340–358.
- Busch, B. (2018). The language portrait in multilingualism research: Theoretical and methodological considerations. *Working Papers in Urban Language & Literacies* 236, 2–13.
- Kolu, J. (2023). Det ska få höras och synas - meänkieli i uppsving. Teoksessa: Tommaso, M. & Salö, L (toim.) *Sveriges nationella minoritetsspråk – nya språkpolitiska perspektiv*. Lund: Studentlitteratur, 123–155.
- Kolu, J. (2024). ”Är jag bara på låtsas?” – ummikkos reflektioner kring meänkieli och Tornedalsidentitet. Teoksessa: Jansson, D; Melander, I; Westberg, G. & Yassin Falk, D. (toim.) *Svenskans beskrivning* 38. Örebro: Örebro universitet, 48–68.
- Kolu, J. (tulossa). ”Ränderna går aldrig ur” – identitetspositioneringar i sverigefinnars, finlandssvenskars och tornedalingars språkliga biografier i Sverige. Teoksessa: Kosunen, R. Lepistö, K; Ohtamaa, M.; Risto E. & Rossi, P. (toim.) *Svenskan i Finland* 21. Uleåborg: Uleåborgs universitet.
- Kolu, J. (painossa). ”Suomi, suomi, suomi – se on jäänyt”. Ruotsinsuomalaisten kokemuksia vähemmistökielen säilymisestä perheiden kielielämäkertojen valossa. Teoksessa: Grönstrand, H & Jaakkola, M. (toim.) *Suomenkielisyyden kulttuurit Ruotsissa* 2025.
- Kolu, J. & Hakulinen-Bernard, S (Valmisteilla). ”Jag skämdes för honom och jag skämdes för mig själv för att jag skämdes – mångfaldig skam” Narrativ om språk och känslor i hundra sverigefinska och tornedalska språkbiografier.
- Pavlenko, A. (2005). *Emotions and Multilingualism*. New York: Cambridge University Press.

Puheahdistus ja puheen sujuvuus monikielisillä puhujilla Suomessa

Saara Naapila (Turun yliopisto)

Tutkin väitöstutkimuksessani suomalaisten monikielisten puhujien kokemaa ahdistusta ensikieltä (suomi/ruotsi), toista kotimaista kieltä (ruotsi/suomi) sekä vierasta kieltä (englanti) puhuttaessa. Puhetuotosten analyysi keskittyy puheen sujuvuuteen, eli sen vaivattomuuteen ja luonnollisuuteen. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, onko ahdistuksen ja sujuvuuden suhde samanlainen kaikkia kieliä puhuttaessa ja onko enemmistö- ja vähemmistökielen puhujien kokemassa ahdistuksessa eroja eri kieliä puhuttaessa. Esitelmässä kerron alkuvaiheesta olevasta väitöstutkimuksestani keskittyen erityisesti aineistonkeruuseen.

Sujuvuus on keskeinen osa suullista kielitaitoa, ja ahdistuksella on havaittu olevan negatiivisia vaikutuksia vieraan kielen oppimiseen (ks. esim. Eysenck ym., 2007; Eysenck & Derakshan, 2011; MacIntyre & Wang, 2022). Sujuvuuden ja ahdistuksen välistä yhteyttä on kuitenkin tutkittu vain vähän, ja monikielinen näkökulma on harvinainen sujuvuuden tutkimuksessa. Väitöstutkimukseni tarjoaa merkittävää uutta tietoa näistä aiheista.

Käytän väitöstutkimuksessani puheaineistoa, jonka kerään kahdelta ryhmältä, joista toisen osallistujat puhuvat ensikielenään suomea (N = 20) ja toisen ruotsia (N = 20). Osallistujat ovat suomalaisia yliopistop opiskelijoita. Aineisto koostuu monologinäytteistä henkilön ensikielellä, toisella kotimaisella kielellä sekä englanniksi. Aineiston analyysissa keskityn sujuvuuden ja ahdistuksen suhteeseen sekä eroihin ryhmien ja kielten välillä.

Käytän analyysissa sekä määrällisiä että laadullisia metodeja. Puheen sujuvuuden analyysissa tarkastelen ajallisia tekijöitä, kuten puhenopeutta, taukoja ja korjauksia (Skehan, 2009; 2014). Puheahdistuksen analyysissa tarkastelen sekä yleistä että tilannesidonnaista ahdistusta kyselyaineistoon pohjautuen (MacIntyre, 2017). Osallistujien vieraan kielen ja toisen kotimaisen kielen taitotaso testataan käyttäen Lexize- (Salmela ym., 2021) ja LexTale (Lemhöfer & Broersma, 2012) -kielitaitotestejä.

Tutkimukseni edistää yhteiskunnallisen eriarvoisuuden vähenemistä lisäämällä tietoa suomen- ja ruotsinkielisten henkilöiden kokemasta puhumiseen liittyvästä ahdistuksesta sekä ahdistuksen vaikutuksesta puheen sujuvuuteen eri kieliä puhuttaessa. Tämän tiedon avulla voidaan myös kehittää tapoja tukea erityisesti ahdistuneita kieltenoppijoita ja sitä voidaan käyttää kieltenopetuksen sekä arvioinnin kehittämisessä.

Lähteet

Eysenck, M. W., & Derakshan, N. (2011). New Perspectives in Attentional Control Theory. *Personality and Individual Differences*, 50(7), 955–960.

Eysenck, M. W., Derakshan, N., Santos, R., & Calvo, M. G. (2007). Anxiety and Cognitive Performance: Attentional Control Theory. *Emotion*, 7, 336–353.

Lemhöfer, K., & Broersma, M. (2012). Introducing LexTale: A Quick and Valid Lexical Test for Advanced Learners of English. *Behavior Research Methods* 44(2), 325–343.

MacIntyre, P. D. (2017). An Overview of Language Anxiety Research and Trends in its Development. Teoksessa C. Gkonou, M. Daubney & J.-M. Dewaele (toim.), *New Insights Into Language Anxiety: Theory, Research and Educational Implications*. Bristol: Multilingual Matters.

MacIntyre, P., & Wang, L. (2022). Anxiety. Teoksessa L. Shaofeng, P. Hiver & M. Papi (toim.), *The Routledge Handbook of Second Language Acquisition and Individual Differences*. New York: Routledge.

Salmela, R., Lehtonen, M., Garusi, S., & Bertram, R. (2021). Lexize: A test to quickly assess vocabulary knowledge in Finnish. *Scandinavian Journal of Psychology*, 62(6), 806–819.

Skehan, P. (2009). Modelling Second Language Performance: Integrating Complexity, Accuracy, Fluency, and Lexis. *Applied Linguistics* 30(4), 510–532.

“If I make a mistake then I would feel like everybody would laugh”

Suomi toisena kielenä ja kielihäpeä hoitoalan työpaikoilla

Essi Rahja, Maria Frick (Oulun yliopisto), Chimaobi Onwukwe (Abia State University) & Floro Cubelo (Oulun ammattikorkeakoulu)

Tässä esityksessä tarkastelemme maahanmuuttajataustaisten hoitajien tuottamaa kielipuhetta suomen kielen käytöstä hoitoalan työpaikoilla. Keskitymme erityisesti siihen, miten he kuvaavat kieleen liittyviä tunteita. Osa Suomen hoiva-alan maahanmuuttajataustaisista työntekijöistä opettelee suomea työpaikalla esimerkiksi oppisopimuskoulutuksen kautta luokkahuoneopetuksen sijaan. Työympäristöissä, joissa asiakkaat, kollegat ja omaiset ovat äidinkielsiä puhujia, kielellinen epäsymmetria ja niihin liittyvät tunteet nousevat esiin. Tutkimus vastaakin ajankohtaiseen tarpeeseen tarkastella kielenomaksumista hoitotyön autenttisissa vuorovaikutustilanteissa.

Tutkimuksen aineistona on yhdeksän Suomessa työskentelevän maahanmuuttajataustaisen hoitajan videohaastattelut. Aineisto litteroitiin, redusoitiin ja klusteroitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin, minkä jälkeen aineistosta tunnistettiin diskursseja. Tarkastelun kohteena ovat erityisesti tunteita koskevat diskurssit. Haastatteluissa ilmeni yhteensä 33 tunnekategoriaa, joista positiivisten tunteiden diskurssiin kuuluvia tunteita (mm. ylpeys, ilo) kuvattiin 18 kertaa ja negatiivisia (häpeä, pelko, nolous) 15 kertaa. Kieleen liittyvistä tunteista ei kysytty haastateltavilta suoraan, vaan kuvaukset nousivat esiin spontaanisti.

Alustavat tulokset osoittavat, että tunteet kietoutuvat tiiviisti suomen kielen käyttöön hoitoalan työpaikoilla. Kuvaamme tutkimuksessa ilmiötä, jonka olemme nimenneet *kakkoskielisen työpaikkahäpeäksi* (SLWS *second language workplace shame*) näyttäytyä vahvana kokemuksena: virheiden pelko, naurunalaiseksi joutumisen pelko sekä häpeä omasta kielitaidosta johtavat kielenkäyttötilanteiden välttelyyn ja kaventavat oppimismahdollisuuksia. Toisaalta myönteinen palaute näyttäytyy aineistossa häpeän vastavoimana.

Esitys osallistuu *Kieli ja tunteet* -työpajan keskusteluun tuomalla näkyviin, miten tunteet muovaavat aikuisten maahanmuuttajataustaisten hoitajien kielenoppimista työelämässä sekä ehdottamalla SLWS-käsitettä kuvaamaan hoitoalan kielellisesti kuormittavia ja epäsymmetrisiä tilanteita. Tulokset avaavat uusia näkökulmia tunteiden roolista kielenoppimisessa työpaikalla ja hoitoalan viestinnän erityispiirteisiin sekä kielenoppimisen tukemisen tapoihin. Tulosten perusteella työpaikkaohjaajia voisi kouluttaa tunnistamaan

häpeää aiheuttavia tilanteita hoitoalalla ja tukemaan maahanmuuttajataustaisia hoitajia siinä hienovaraisesti osallisuutta ja toimijuutta vahvistaen.

Syrjimätön kieli: *Erityis*-sananalun merkitykset ihmistarkoitteisissa ilmauksissa

Idastiina Valtasalmi (Tampereen yliopisto)

Syrjimätön kieli on viestintätyyli, jossa ihmisryhmiin viitataan tasa-arvoisesti ja ihmisarvoa kunnioittavasti (APA 2025). Tässä syrjimättömään kieleen liittyvässä esitelmässä tarkastelen *erityis*-sananalun merkityksiä ihmistarkoitteisissa ilmauksissa. Tarkastelun kohteena ovat sekä suorasanaiset ilmaukset (esim. *erityisasiantuntija*, *'asiantuntija, jolla on erityistä osaamista'*) että kiertoilmaukset (esim. *erityislapsi*, *'vamman tai sairauden vuoksi tukea tarvitseva lapsi'*). Käyn läpi *erityis*-sananalun pää- ja sivumerkityksiä ja pohdin, milloin sen käyttö voi tuntua leimaavalta. Esitelmäni aihe liittyy syrjimättömän kielen lisäksi sanastotyöhön, sillä Opetus ja koulutussanaston (OKSA 2024) mukaan englanninkielistä *special*-sanaa tulisi välttää ihmistarkoitteisissa ilmauksissa. *Special*-sanaa kuitenkin käytetään useissa *erityis*-alkuisten sanojen englanninkielisissä vastineissa (esim. *erityisryhmä* – *group for children with special educational needs*).

Esitelmä perustuu havaintokirjoitukseen, jonka aineistoina oli uutistekstejä sisältävä tekstikorpus sekä yleiskielen sanakirjoja ja erikoisalojen sanastoja (ks. Valtasalmi 2025). Uutiskorpuksesta tein taajuuslaskelman *erityis*-alkuisista ihmistarkoitteisista substantiiveista ja teemoittelin ne merkityksen perusteella (esim. tehtävänimikkeet ja ikään liittyvät sanat). Analyysissä oli mukana yksilöihin ja ryhmiin viittaavia sanoja (esim. *erityisopettaja*, *erityisryhmä*). Sanakirjoista tarkastelin paitsi *erityis*-sananalkua myös *erityisryhmä*-sanan merkityksiä ja käyttöä suomen yleiskielessä eri aikoina. Erikoisalojen sanastoista tarkastelin *erityisryhmä*-sanan merkityksiä ja käyttöä sekä käyttösuosituksia erikoiskielissä. Valitsin *erityisryhmä*-sanan tarkastelun kohteeksi, sillä erityisryhmään voi oletettavasti kuulua monenlaisia ihmisiä.

Tulosten perusteella *erityis*-sananalku voi saada leimaavia merkityksiä, jos sitä käytetään sanakirjamerkityksistä poikkeavana kiertoilmauksena. Jo aiemmin on suositeltu leimaavina pidettyjen *erityisoppilas*- ja *erityisopiskelija*-sanojen välttämistä, koska ne viittaavat *erityisen tuen tarpeeseen* eivätkä esimerkiksi *erikoistuneeseen osaamiseen* (OKSA 2024: 113). Tämän perusteella myös vastaavantyyppiset kiertoilmaukset *erityislapsi* ja *erityisnuori* voivat tuntua leimaavilta. Kiertoilmauksissa *erityis*-sananalku siis usein viittaa terveydentilasta johtuvaan tai muuhun erityisen tuen tarpeeseen, jotka ovat sivumerkityksiä, joita ei mainita *erityis*-sananalun sanakirjamerkityksissä lainkaan. Suorasanaeisissa ilmauksissa *erityis*-sananalku vaikuttaa kuitenkin edelleen olevan käyttökelpoinen ja sävyltään neutraali tai jopa myönteinen. *Erityis*-sananalkuun liittyviä asenteita ja tunnelatauksia tulee siis arvioida käyttöyhteyden perusteella. Lisäksi tulee pohtia, käytetäänkö sitä kiertoilmauksena vai suorasanaisena ilmauksena.

Lähteet

APA 2025 = American Psychological Association: General principles for reducing bias.

<https://apastyle.apa.org/stylegrammar guidelines/bias free language/general principles>

OKSA 2024 = Opetus ja koulutussanasto. 3. laitos. Opetus ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2024:13.

Helsinki: Opetus ja kulttuuriministeriö ja Sanastokeskus ry.

Valtasalmi, I. (2025). Erityislapsi erityisopettajan erityisryhmässä. Erityis-sananalun merkitykset ihmistarkoituksissa ilmauksissa. *Virittäjä*, 129(4), 548–558. <https://journal.fi/virittaja/article/view/176688>.

Tunteet ja asenteet näkövammaisten aikuisten ja kaupunkiluotsien välisessä vuorovaikutuksessa

Vilma Wacklin, Juuli Vallinen & Liisa Mustanoja (Tampereen yliopisto)

Eleillä, kuten kasvojen ilmeillä, on vahva rooli ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa tunteiden ilmaisemisen kannalta. Tämän valossa herää kysymys, miten näkökyvyn rajallisuus tai sen puuttuminen vaikuttaa tunteiden välittymiseen ja ilmaisemiseen. Lingvistiikassa tunteita voidaan lähestyä kielellisen affektin kautta: kuinka tunteita, emootioita ja niihin rinnastettavia ilmiöitä ilmaistaan kielellisesti (Besnier 1990: 421). Tässä esitelmässä tarkastelemme kielellistä affektia suomen kielellä käydyissä vuorovaikutustilanteissa, joiden osapuolina on näkövammaisia ja -vammattomia ihmisiä. Näkövammaisuuden konteksti on kielen ja tunteiden kannalta hedelmällinen tarkastella, sillä se on yhteydessä muun muassa syrjimättömään kieleen.

Tämä esitelmä pohjaa tutkimukseen, jonka teoreettisena viitekehyksenä on kriittinen diskurssintutkimus. Tutkimuksen osallistujat ovat näkövammaisia aikuisia sekä Tampereen kaupungin luotsia: vapaaehtoisia, joita voi pyytää seuraksi ja avuksi erilaisiin aktiviteetteihin (Tampereen kaupunki, ei pvm.). Aineisto koostuu kuudesta osallistuvan havainnoinnin tilanteesta, joissa näkövammaisen aikuisen ja luotsin muodostama osallistujapari liikkuu ja keskustelee yhdessä esimerkiksi museossa tai luontoreitillä. Varsinaisten luotsatilanteiden lisäksi aineistoon sisältyvät myös tilanteiden päätteeksi tehdyt parihaastattelut. Selvitämme suhtautumisen teoriaa (Martin & White 2005) hyödyntäen, millaisia affekteja aineistossamme ilmaistaan ja millaisiin tilanteisiin ne liittyvät. Lisäksi selvitämme, kuinka affektit peilaavat sitä, millaista on olla näkövammaisen Suomessa.

Alustavat havaintomme osoittavat, että kaupungilla liikkuminen voi olla sekä stressin että ilon lähde näkövammaisille osallistujille. Monet heistä toivoivat, että luotsit kuvailisivat ympäristöä heille sanallisesti. Siinä missä kuvailu toi iloa näkövammaisille osallistujille, saattoi kuvailematta jättäminen tuottaa stressiä.

Haastatteluissa raportoitiin, että muun muassa tutkimuksen osin ennalta määritelmättömät olosuhteet olivat jännittäneet etukäteen. Lopulta luotsaustilanne koettiin miellyttäväksi ja jopa palkitsevaksi kokemukseksi.

Tuoreessa Näkövammaisbarometrissä (2025) raportoidaan näkövammaisten ihmisten kokevan laajalti muun muassa yksin liikkumiseen liittyvää turvattomuuden tunnetta. Tutkimuksemme perusteella näyttää siltä, että näkövammaisilla ihmisillä on halua ja tarvetta osallistua, mutta yhteiskunta ei välttämättä aina tarjoa tähän tarvittavia keinoja tai ymmärrystä. Pohdimme esittelemiemme tulosten pohjalta kielellistä affektia sekä sen ja näkövammaisuuden välistä yhteyttä: Kuinka kielellinen affekti ilmenee suomen kielessä? Millainen vaikutus näkövammaisuudella on kielellisen affektin vuorovaikutusrooliin? Mitkä kielellisen affektin ilmaisukeinoista ovat keskeisiä näkövammaisille ihmisille?

Lähteet

Besnier, N. (1990). Language and affect. *Annual Review of Anthropology*, 19, 419–451. <https://www.jstor.org/stable/2155972>

Martin, J. R. & White, P. R. R. (2005). *The Language of Evaluation. Appraisal in English*. Lontoo: Palgrave Macmillan.

Näkövammaisbarometri 2025. Suomen kyselytutkimus Oy. Saatavilla <https://cms.nkl.fi/sites/default/files/2025-04/N%C3%A4k%C3%B6vammaisbarometri%202025%20tulokset.pdf> [viitattu 5.2.2026].

Tampereen kaupunki (ei päivämäärää). Liikkeelle luotsin kanssa. Saatavilla <https://www.tampere.fi/vapaa-aika-ja-harrastukset/liikkeelle-luotsin-kanssa> [viitattu 5.2.2026].